

UZAVÍRÁME DISKUSI

Když se v dubnu loňského roku konala konference československých spisovatelů, hovořil na ní o poezii sovětský básník Štěpan Ščipačov. Láskyplně a přesvědčivě mluvil o tom, že síla a bohatství poezie záleží právě v její mnohotvárnosti, a to jak v žánrech, tak ve výrazových prostředcích. A mistr sovětské poezie zdůraznil, že „nesmíme zapomínat, že se vrcholy poezie vždycky vyznačovaly v první řadě občanskou poezií, poezií, která vyjadřovala pokrokové myšlenky své doby, touhu lidu v boji za sociální spravedlnost a za lepší budoucnost“. Sovětský host hovořil ze srdce všech, kteří chápou poezii jako mocnou sílu schopnou přetvářet dnešního člověka v socialistického, ze srdce všech, kteří vášnivě a nadšeně straní našemu budování socialismu a pracují k přetvoření naší literatury v co nejúčinnější nástroj, pomáhající zrodu nového myšlení, citění a jednání a správnému řešení životních problémů. Štěpan Ščipačov hovořil i ze srdce redakce Hosta do domu, proto jeho projev otiskla a přihlásila se k němu jako ke svému programu.

Od té doby, kdy byla tato slova pronesena z tribuny spisovatelské konference, uplynulo mnoho měsíců. V nich jsme si vyjasnili mnohé problémy života a literatury, vývoj se pohnul správným směrem. Události v Paříži, Bonnu, Washingtonu, Moskvě a Pekingu vryly do našeho vědomí ještě hlouběji myšlenku, že pokračovat v budování a bránit mír je jedním z nejnaléhavějších úkolů a že zbraně schopné zasáhnout v mírovém boji o budoucnost celého lidstva musí být co nejvíce naostřeny. Jako ostatní umění také poezie je důležitou zbraní. Tupá zbraň je špatná zbraň. A poezie je tupou zbraní, jsou-li její myšlenky malé a bez patosu, když je nevěrohodná, deklarativní, nepřesvědčivá, nepravdivá, když chce zapalovat, aniž sám její tvůrce hoří, jak zní okřídlené slovo.

Jak ostřit zbraň naší poezie? Také na tuto otázku dal odpověď Ščipačov: „Zkušenost některých sovětských básníků ukazuje, že i velký talent je možno zničit a rozdrobit na maličkosti. Čím se to může stát? Může se to stát, jestliže básník není dost přísný k sobě a jestliže nezdokonaluje formu verše.“

Viděli jsme v naší poezii, že mnohé talenty razí jen malé mince, že nedoceňují velikost myšlenky nebo umělecké mistrovství. A nejbolestnější jsou takové zjevy právě v oblasti poezie občanské, která musí být nej přednější linií a největší silou naší poezie. Mezi ně patří i mladý básník Pavel Kohout. Je z těch, kteří tasili zbraň své poezie za věc socialismu a kteří

vedle ran dobře mířených a zasahujících cíl vypalují i rány slepé, protože, jak řekl Ščipačov, „není dosti přísný k sobě a nezdokonaluje formu verše“.

Redakce považovala jeho sbírku *Čas lásky a boje za dílo*, jehož kritika se může stát východiskem pro řešení zásadních otázek občanské poezie. Nechtěla totiž zavést diskusi „obecnou“, která by končila (jako mnohé jiné před ní) stanovením „obecných“ zásad, ale chtěla problém objasnit kritikou konkrétního díla.

Článek Jana Trefulky sice odhalil řadu konkrétních nedostatků Kohoutových veršů, ale přitom byl jako posudek neúplný, v některých bodech mlhavý a nesprávný. Proto redakce zahájila diskusi s úmyslem objasnit do větší hloubky přednosti a chyby Kohoutovy poezie a zároveň objasnit problémy, možnosti a dosah mladé kritiky. Získané konkrétní poznatky měly vést k zobecnění platnému pro celou občanskou poezii, zejména pokud jde o typ mladého lyrického hrdiny, i k prohloubení kritické praxe.

Zahájená diskuse byla první diskusí o konkrétním díle u nás. A protože se dotkla problémů palčivých, měla bohatý ohlas. Zúčastnili se jí činně jen čtenáři, kritikové zůstali diváky. Až na jednu výjimku, S. Machonina. Než skončila v Hostu diskuse o verších Pavla Kohouta a než bylo vyřčeno poslední slovo, S. Machonin v Literárních novinách považoval za potřebné hájit proti naší diskusi myšlenku jako základ a hodnotu poezie. To znamená, že byla vzata v pochybnost daná základna diskuse, jako by kritika veršů P. Kohouta nesměřovala k odhalení nedostatků jeho poezie, ale mířila přes ně na sám základ socialistické občanské poezie. Čtenáři poslali redakci desítky dopisů a diskutovali vášnivě i mezi sebou například ve školách. Diskuse ukázala, a to je jeden z jejích kladů, že v našem čtenářstvu je zájem o problémy poezie žhavý. Ale čtenáři projeví nejen zájem. Ukázali se jako přemýšliví a citliví vnímatelé, kteří srovnávají své vlastní zkušenosti s tím, co čtou, a hledají pravdu. Ukázali se citlivější a náročnější k pravdě než mnozí naši kritikové, citlivější a náročnější k povrchnosti a frázovitosti veršů, k jejich nepravdivosti. Zároveň ukázali lásku k občanské poezii a k naší nové literatuře. Dovedou kritizovat, ale mají soudružské porozumění pro básnickovy chyby jako chyby růstu, mají víru v jeho vývoj k vyššímu mistrovství.

Poprvé u nás byla v této diskusi srovnána životní fakta s jejich básnickým obrazem a s kritickým soudem nad ním. Tuto konfrontaci prováděli sami čtenáři a pomohli najít některé nepřesnosti kritikovy. To je hlavní zisk diskuse. A dalším ziskem byla její otevřenost: právě díky této otevřenosti vnikla aspoň částečně do problémů typizace mladého hrdiny v Kohoutově lyrice. Hlavního cíle diskuse však dosaženo nebylo. To má několik příčin. Redakce, která nenašla u nás žádný dobrý vzor, jak vést takovouto

diskusi, první svého druhu u nás, připustila, že některé nesprávné názory nebyly včas uvedeny na správnou míru, tj. nezaujímal je k nim stanovisko během diskuse, a to mohlo část čtenářstva mást. Týká se to některých názorů Trefulkových a zejména názorů Jana Skácela, pronesených v diskusním příspěvku ve 12. čísle, které našly jakousi odezvu ve spisovatelské veřejnosti. Od samého začátku si však redakce byla vědoma, že k nim musí zaujmout stanovisko závěrem diskuse.

Jan Trefulka ve svém úvodním článku postihl řadu konkrétních nedostatků Kohoutovy poezie, jako jsou frázovitost, sentimentalita, povrchnost v zobrazení skutečnosti, falešnost některých problémů milostných, básníkovu samolibost a nezávazné zacházení se slovem aj. I když jsou to chyby společné veršům mnoha našich básníků, není to důvod k tomu, aby nebyly odhalovány na kterémkoli konkrétním díle zvlášť. Trefulka však nedoceníl některé závažné přednosti básnického typu Kohoutova, a tak celé hodnocení Kohoutova díla zkreslil zejména tím, že Kohoutovu horečnou činnost veřejnou uvádí jako jednu z příčin nedostatků jeho poezie. Stát stranou života jako divák básnický zamyšlený, to je přímo v rozporu s posláním socialistického básníka, zvláště básníka písničáckého bojovnou poezií politickou. Jen ten, kdo sám bojuje a boj prožívá, kdo je sám spoluvůrcem života a účastní se jeho problémů, může být básníkem boje o nové, básníkem socialistickým, jak už bylo mnohokrát řečeno. A Kohout boj prožívá s nadšením. Jistě toto nadšení nebylo by samo o sobě hodnotou poezie, kdyby nebylo projevem básníkovy stranictví, šlehajícího z bytosti básníkovy jako plamen zapalující nadšení v jiných. Je tedy součástí hodnoty básnického díla, neboť zjednává předpoklad, bez něhož by nebylo silné občanské poezie. Můžeme tu opět citovat z projevu Ščipačovova: „Někteří básníci, o jejichž mistrovství nikdo nepochyboval, měli vážné neúspěchy. To se stalo proto, že neznali život a stáli stranou událostí a že dávali přednost domácímu krbu před těžkostmi a nepohodou cesty.“ V naší a v celé světové literatuře máme dost příkladů, že nejbojovnější politické verše neuzrály na „tiché básnické procházce“, při „moudrém básnickém zastavení“, ale ve vřavě boje, jak o tom také svědčí řada děl sovětských básníků, vzniklých za Velké vlastenecké války. To, že dovede Kohout psát verše i při své bohaté činnosti, je jeho předností, nikoli nedostatkem. Básnické zamyšlení, v němž dozrává myšlenka a formuluje se verš, je jistě žádoucí věc, ale nelze je stavět jako věc k veřejné činnosti protikladnou, s ní neslučitelnou. Kohoutova veřejná činnost může být naopak příkladem mnohým jiným básníkům příliš soustředěným na básnických procházkách k vlastním intimním citům.

Druhou chybou Trefulkovou bylo, že nazval Kohouta básníkem bez domova. Trefulka nepostřehl, v čem je těžiště Kohoutova vlastenectví. Je

to vidět i z druhého Trefulkova článku, kde píše, že básníkem bez domova je prý Kohout proto, že jeho lyrický hrdina nedovede charakterizovat českou krajinu skutečně výstižně jako jednoho z činitelů utvářejících charakter českého člověka. Trefulka si neuvědomil, že socialistické vlastenectví se projevuje především láskou k lidem ve vlasti, láskou k jejich boji o vytvoření sociální spravedlnosti, k jejich odhodlání pracovat a bránit mír vlasti a že taková láska zaznívá z téměř všech básní Kohoutových, i z těch nejméně zdařilých. Můžeme u Kohouta hodnotit, kde dobře a kde špatně vyslovuje vlastenecké city, ale chápat vlastenectví jen jako umění charakterizovat krajinu, znamenalo by brát v pochybnost jeho vlastenectví samo. A to by byla těžká křivda.

V nedomyšlených formulacích Trefulkových ztratilo se pak jeho základní stanovisko, které v druhém článku vyjádřil slovy, že „neusiloval o potření bojovné politické poezie, nýbrž o její zkvalitnění, posílení, zvrucnění“. Trefulkova nejasnost pak, chápaná ve spojení s diskusním příspěvkem Jana Skácela, umožnila, že byla celá diskuse hodnocena tak, jako by byla vedena z pozic individualistických a liberalistických proti politické poezii vůbec. To, že redakce otiskla příspěvek Jana Skácela, hodnotí dnes sama jako hrubou chybu. Skácel zašel ve svém negativním názoru na „poezii o vojně“ tak daleko, že nekritizoval snad jen její nedostatky umělecké, ale upřel této poezii to, co je jejím smyslem: brojil proti lásce ke zbraní, která brání mír; a tím vlastně i proti tomu, aby poezie upevňovala socialistické vlastenectví, bojovou morálku. Zbraně musí být milovány, slouží-li obraně života a brání-li socialismus. Stavět se proti tomu znamená stavět se proti výchovnému smyslu poezie vůbec, zbavovat poezii její funkce v socialistické společnosti. Tento nesprávný a škodlivý názor souvisí ještě s jiným názorem Skácelovým. Ve zmínce o udělování státních cen postavil Skácel proti některým mistrům naší poezie ve jménu blíže neurčeného rozdílu jiné „křídlo“ naší poezie v čele se Stanislavem Neumannem, jedním z těch, kteří u nás politickou poezii programově píší. Jako každá jiná poezie i občanská má své mistry a mistříčky. Básníci se mohou a musí dělit podle hodnoty svého díla. Dělit, ale ne rozdělovat a stavět proti sobě, jak se o to pokouší Skácel. Je třeba jednoty české poezie, aby šla za jediným cílem jako mnohohlasý chór, v němž je hlas občanské poezie hlasem nejsilnějším a nejkrásnějším. S oběma názory Skácelovými redakce nesouhlasí a odsuzuje je jako nesprávné a matoucí. Litujeme, že se diskuse nepovedla tak, jak jsme předpokládali.

Jestliže jsme kritizovali poezii Kohoutovu a jestliže budeme v budoucnu kritizovat jiná díla, chceme to dělat jen proto, abychom básníkům pomáhali najít cestu k objevení takových básnických prostředků, které

jim umožní myšlenky socialismu vyslovovat s co největší přesností, uměleckou účinností.

Naše občanská poezie má velkou a hlubokou tradici, tvoří ji díla našich nejlepších básníků. K té tradici se hlásíme, stejně jako k velkému příkladu sovětské bojovné poezie, jejíž základ a vrchol tvoří Majakovskij.

Redakce Hosta do domu
(1955)

O SMYSL A POSLÁNÍ ČESKÉ POEZIE

Pavel Kohout

Redakce Hosta do domu mě několikrát vyzvala, abych se zúčastnil diskuse o sbírce Čas lásky a boje. Neudělal jsem to jen proto, že jsem chtěl v klidu vyslechnout názory tak otevřené, jaké uslyšet se poštěstí málokterému autoru. A teprve teď, když jsem se dočkal i závěru, cítím možnost a nutnost napsat, o čem jsem v těch čtyřech měsících přemýšlel a k čemu jsem dospěl.

Mnohokrát se mě ptali, zda mi vystoupení Jana Trefulky a dalších ublížilo, nebo prospělo. Chci odpovědět hned v úvodu. Naštěstí pro kritika, který mě označil za produkt skleníkového prostředí, nemám povahu mimózy. Po jeho článku mě ani na okamžik nenapadlo, že bych měl přestat psát – a tím méně skákat z mostu; bylo proto přinejmenším nevhodné dávat mu pod vánoční stromek zaříznutého kohouta.

Je mi jasné, že by byl Jan Trefulka nemohl článek napsat ani uveřejnit, kdyby mu k tomu nezavdaly příčinu skutečné nedostatky mé práce. Osobně považuji tedy za prospěšné pro další vývoj, že mě ostrý tón polemiky donutil pochopit řadu drobných i závažných věcí.

Jedna z ústředních otázek, kolem nichž se diskuse točila, zněla, v jaké míře se mi podařilo pravdivě postihnout širokou životní sféru mého pokolení. Víím už, že moje úsilí skončilo leckdy prohrou. Nedomnívám se však, že to zavinila „horečná činnost“, jak soudí Jan Trefulka, ani nedostatek